

СУЧАСНИЙ СТАН І РЕАЛІЇ БАНКІВСЬКОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ

© 2017 ТАНЧАК Я. А.

УДК 336.71(477)

Танчак Я. А. Сучасний стан і реалії банківської системи України

Мета статті полягає в дослідженні сучасного стану банківської системи України та прогнозі тенденцій її розвитку на найближчий час. Вивчено роль банків та ефективного функціонування банківської системи для економіки держави. Досліджено реалії вітчизняної банківської системи та визначено, як політичні події в державі вплинули на діяльність банківських установ. Крім цього, деталізовано кількість діючих банків та банків із іноземним капіталом, проведено порівняльну оцінку доходів та витрат банків в Україні на початок 2013–2017 рр., подано детальний аналіз кредитного портфеля та проблемної заборгованості банківської системи в Україні протягом 2013–2016 рр. Досліджено структуру зобов'язань та показано динаміку валового внутрішнього боргу банків України. Запропоновано перспективні шляхи ефективного розвитку банківської системи України. Перспективою подальших досліджень у даному напрямі є розроблення стратегії виходу вітчизняних банків із передкризового стану та визнання банківської системи України у світі.

Ключові слова: банківська система, банки, заборгованість, кредити, платоспроможність, НБУ, витрати, доходи.

Рис.: 2. **Табл.:** 5. **Бібл.:** 8.

Танчак Ярина Андріївна – кандидат економічних наук, викладач кафедри фінансів, Львівський навчально-науковий інститут ДВНЗ «Університет банківської справи» (пр. Т. Шевченка, 9, Львів, 79005, Україна)

УДК 336.71(477)

Танчак Я. А. Современное состояние и реалии банковской системы Украины

Цель статьи заключается в исследовании современного состояния банковской системы Украины и прогнозе тенденций её развития на ближайшее время. Изучена роль банков и эффективного функционирования банковской системы для экономики государства. Исследованы реалии отечественной банковской системы и определено, как политические события в государстве повлияли на деятельность банковских учреждений. Кроме этого, детализировано количество действующих банков и банков с иностранным капиталом, проведена сравнительная оценка доходов и расходов банков в Украине на начало 2013–2017 гг. Представлен детальный анализ кредитного портфеля и проблемной задолженности банковской системы в Украине в 2013–2016 гг. Исследована структура обязательств и показана динамика валового внутреннего долга банков Украины. Предложены перспективные пути эффективного развития банковской системы Украины. Перспективой дальнейших исследований в данном направлении является разработка стратегии выхода отечественных банков из предкризисного состояния и признание банковской системы Украины в мире.

Ключевые слова: банковская система, банки, задолженность, кредиты, платежеспособность, НБУ, расходы, доходы.

Рис.: 2. **Табл.:** 5. **Библ.:** 8.

Танчак Ярина Андреевна – кандидат экономических наук, преподаватель кафедры финансов, Львовский учебно-научный институт ГВУЗ «Университет банковского дела» (пр. Т. Шевченко, 9, Львов, 79005, Украина)

UDC 336.71(477)

Tanchak Ya. A. The Current Status and Realities of the Banking System of Ukraine

The article is aimed at examining the current status of the banking system of Ukraine and forecasting tendencies in its development in the near future. The role of banks together with the efficient functioning of the banking system for the economy of the State has been studied. The realities of the domestic banking system have been examined, it has also been defined how political developments in the State had influenced the activities of banking institutions. In addition, the number of operating banks and banks with foreign capital has been detailed, and a comparative assessment of the revenues and costs of banks in Ukraine at the beginning of 2013–2017 has been done. A detailed analysis of the credit portfolio and the troubled debt of the banking system of Ukraine in 2013–2016 has been provided. The structure of the commitments has been explored, the dynamics of the gross domestic debt of the banks of Ukraine have been displayed. Forward-looking ways of efficient developing of the banking system of Ukraine have been proposed. Prospect for further research in this direction is development of a strategy for overcoming the pre-crisis conditions by the domestic banks and the world-wide recognition of the Ukrainian banking system.

Keywords: banking system, banks, debt, credits, liquidity, National Bank of Ukraine, costs, revenues.

Fig.: 2. **Tbl.:** 5. **Bibl.:** 8.

Tanchak Yaryna A. – PhD (Economics), Lecturer of the Department of Finance, Lviv Educational-Scientific Institute of the University of Banking (9 T. Shevchenka Ave., Lviv, 79005, Ukraine)

В основі економічного розвитку будь-якої країни лежить ефективна банківська система. Мабуть, важко переоцінити роль банківської системи в економіці будь-якої держави. Саме банківські установи виступають найважливішим джерелом інвестування фінансових ресурсів. Крім цього, банківська система має тісні зв'язки з усіма секторами та галузями економіки. Основна роль банківських установ полягає в забезпеченні безперервного кругообігу капіталу, в забезпеченні фінансовими ресурсами державних установ та приватних підприємств, а також у здатності зберігати та накопичувати кошти в національній економіці.

На сьогоднішній день банки України не виконують своїх основних функцій, тобто вони не кредитують і не фінансують реальний сектор економіки. Адаже вітчиз-

няна банківська система діє в умовах високого рівня ризику. Крім цього, політична ситуація в країні теж негативно вплинула на неї, про що говорять фінансові показники банків та скорочення їх кількості в державі.

Зауважимо, що на сьогодні, в умовах політично-економічної нестабільності, проблема комплексного дослідження сучасного стану банківської системи України та прогноз тенденцій її розвитку набуває особливої актуальності.

Проблему розвитку вітчизняної банківської системи досліджували провідні вітчизняні науковці, зокрема: І. А. Величко, О. Вовчак, В. Ю. Дудченко, І. Осадчий, Т. І. Євченко, О. Колодізев, Ю. Колобов, В. Кравець, І. Лютий та ін.

Однак на сьогодні ця проблема до кінця не є дослідженою. Враховуючи політичні події останніх років, ак-

туальності набуває ґрунтовне вивчення сучасного стану банківської системи України, виявлення проблемних питань та пошук перспективних шляхів ефективного розвитку вітчизняної банківської системи.

Ще декілька років тому банківська система України ефективно розвивалася та мала всі перспективи на досягнення успіху і світове визнання. Однак 2014–2015 рр. став для неї переломним. Це була найважча фінансова криза для банків. Єдиний державний регулятор НБУ був неспроможний проводити ефективну політику управління, і банки втратили довіру серед українців. А це, своєю чергою, позначилося на діяльності банків. Так, з кожним роком їх кількість суттєво зменшується (табл. 1).

ток 338 млн грн, а не збиток, як це було у січні 2016 та 2015 рр., відповідно –890 млн грн і –8504 млн грн.

У структурі доходів за січень 2017 р. левову частку займають процентні доходи (72,6%), а серед витрат – процентні витрати (45,2%).

За підсумками 2016 р. чисті активи банківської системи України (БСУ) збільшилися несуттєво. Їх обсяг станом на 01.01.2017 р. відповідав 1,256 млрд грн проти 1,254 млрд грн на початок року. Одним із ключових чинників коливання обсягу активів банківської системи в досліджуваному періоді виступала динаміка курсу національної валюти, поряд із виведенням частини комерційних банків з ринку, рухом клієнтських коштів та скороченням кредитних портфелів. Високий вплив коливання курсу національної валюти на обсяг активів

Таблиця 1

Кількість діючих банків та банків із іноземним капіталом

Показник	Рік				
	2012	2013	2014	2015	2016
Кількість діючих банків	176	176	180	163	117
З них з іноземним капіталом	53	53	49	51	41
У т. ч. зі 100% іноземним капіталом	22	22	19	19	17
Частка іноземного капіталу у статутному капіталі банків, %	41,9	39,5	34	32,5	43,3

Джерело: складено за [2; 5].

Як бачимо, до критичного 2014 р. кількість банків щороку зростала. Однак, починаючи з 2014 р., їх кількість суттєво зменшується. Так, станом на січень 2016 р. в Україні функціонувало 117 банків, тобто на 63 банки менше, ніж у 2014 р.

Станом на 01 січня 2017 р. ліцензію Національного банку України мали 96 банківських установ (у т.ч. 38 банків з іноземним капіталом). З початку 2016 р. кількість функціонуючих банківських установ скоротилася на 21. Загалом, з початку 2014 р. внаслідок погіршення платоспроможності у 82 банківських установах було запроваджено тимчасову адміністрацію [1, с. 11].

Політична ситуація 2014 р. в Україні негативно позначилася на фінансових результатах вітчизняних банків, адже завдала їм значних збитків. Так, за період 2011–2015 рр. доходи банків зросли на 56 415 млн грн, що у відносному вираженні склало 39,51%. Таке зростання було забезпечено завдяки збільшенню процентних доходів на 21 793 млн грн (19,23%), комісійних доходів на 9 941 млн грн (53,81%) та інших операційних доходів на 3 841 млн грн (67,08%). За всіма статтями доходів спостерігалось скорочення у 2015 р. (окрім незначного зростання комісійних доходів, результатів від торговельних операцій та інших доходів). Витрати банків за період 2011–2015 рр. зросли на 115 307 млн грн (що у відносному вираженні склало 76,62%). Таке збільшення загальних витрат відбулося за рахунок зростання процентних витрат 36 573 млн грн (61,46%), комісійних витрат – на 2 774 млн грн (90,3%), загальних адміністративних витрат – на 2 415 млн грн (7,04%), відрахування в резерви – на 78 033 млн грн (213,74%) (табл. 2) [3, с. 100].

Як бачимо з табл. 2, вітчизняні банки в січні 2017 р. за підсумками своєї діяльності отримали чистий прибу-

БСУ пояснюється значною часткою активів в іноземній валюті в загальному обсязі (41,8% станом на початок 2017 р.) [4, с. 40].

Згідно зі статистичними даними НБУ протягом 2016 р. середня відсоткова ставка за кредитами в національній валюті знизилася до 17,70% (з 21,47% станом на 01.01.2016 р.). Для кредитів в іноземній валюті на початок 2017 р. аналогічний показник, навпаки, підвищився до 8,20% (із 6,88% станом на 01.01.2016 р.). Паралельно з цим відбувається зниження вартості залучення коштів на вкладні рахунки. Наприкінці 2016 р. середня відсоткова ставка за депозитами в національній валюті складала 10,5% (10,2% для короткострокових вкладів та 17,9% для довгострокових), в іноземній валюті – 5,2% (4,8% для короткострокових і 6,2% для довгострокових вкладів). На початку року аналогічні показники дорівнювали 12,1% та 7,8% відповідно [5, с. 2].

Важливим для комплексного аналізу банківської системи виступає кредитний портфель. Адже, незважаючи на кризові явища в економічній системі, кредитні операції залишаються одним з головних видів активних операцій банків. Так, з кожним роком можемо спостерігати масове зростання кредитної діяльності банків (табл. 3).

Як бачимо з табл. 3, кредитний портфель вітчизняних банків зростає, однак, поряд із цим, суттєво зросла і кількість проблемних кредитів. Так, у січні 2016 р. кількість проблемних кредитів зросла на 65 680 млн грн відносно січня 2015 р. і становила 135 858 млн грн.

Проаналізуємо динаміку кредитів, наданих депозитними корпораціями (крім НБУ) резидентам (крім депозитних корпорацій) на початок року (табл. 4).

Таблиця 2

Доходи та витрати банків України за період 2013–2017 рр., млн грн

Показник	Період					Відхилення 2017 р. від 2016 р.
	01.01.2013	01.01.2014	01.01.2015	01.01.2016	01.01.2017	
ДОХОДИ						
Процентні доходи	10 588	12 047	12 917	11 271	10 563	-708
Комісійні доходи	1 722	2 042	3 707	2 113	2 699	+586
Результат від торговельних операцій	348	386	287	-1 841	484	-1357
Інші операційні доходи	408	539	789	385	607	+222
Інші доходи	89	107	82	197	98	-99
Повернення списаних активів	189	210	138	55	106	+51
Сума доходів	13344	15331	17920	12180	14557	+2377
ВИТРАТИ						
Процентні витрати	6 485	7 580	8 701	8 082	6 432	-1650
Комісійні витрати	255	355	450	434	621	+187
Інші операційні витрати	478	643	1 114	475	490	+15
Загальні адміністративні витрати	2 845	3 268	2 880	2 606	2 900	+294
Відрахування в резерви	2 612	2 586	13 169	1 269	3 112	+1843
Податок на прибуток	89	89	110	135	334	+199
Чистий прибуток (збиток)	580	810	-8 504	-890	338	-
Сума витрат	12764	14521	26424	13070	14219	+1149

Джерело: складено за [7].

Таблиця 3

Показники кредитного портфеля та проблемної заборгованості банківської системи в Україні протягом 2013–2016 рр.

Показник	Рік			
	01.01.2013	01.01.2014	01.01.2015	01.01.2016
Кредитний портфель, млн грн	825320	815327	911402	1006358
Темп приросту кредитного портфеля, %	9,31	-1,21	11,78	10,41
Проблемні кредити, млн грн	79292	72520	70178	135858
Темп приросту проблемних кредитів, %	-6,55	-1,09	-3,23	93,53
Частка проблемних кредитів у кредитному портфелі, %	9,61	8,89	7,7	13,5

Джерело: складено за [5].

Таблиця 4

Динаміка кредитів, наданих депозитними корпораціями (крім НБУ) резидентам (крім депозитних корпорацій) на початок року

Показник	Рік			
	2013	2014	2015	2016
Кредити, млн грн	815 142	910 782	1 020 667	1 004 998
Абсолютний приріст, млн грн	13 333	95 640	109 885	-15 669
Темп зростання, %	101,66	111,73	112,06	98,46

Джерело: складено за [6; 8].

Як показує табл. 4, кредити, надані депозитними операціями резидентам станом на 01.01.2016 р., становили 1 004 998 млн грн, що на 15 669 млн грн, або на 1,54% менше, ніж 01.01.2015 р.

Це скорочення можна пояснити зростанням вимог банків до позичальників та високими процентними ставками за користування кредитом. Однак найбільше на зниження кредитів вплинули політичні події 2014 р. і масова ліквідація банків у 2015 р.

Для більш повної характеристики банківської системи України варто проаналізувати зобов'язання банків. Загальний обсяг зобов'язань українських банків у 2016 р. скоротився на 1,6% – до 1,133 млрд грн. Структуру зобов'язань банківської системи України представлено на рис. 1.

Банки дедалі більше покладаються на кошти клієнтів, частка яких у зобов'язаннях минулого року зросла на 9,4 в. п. – до 73,4%. Зовнішній борг банків за I–III кв. 2016 р. скоротився на 3,3 млрд дол. США переважно у зв'язку з конвертацією в капітал. Валовий внутрішній борг банків наведений на рис. 2.

Як бачимо з рис. 2, валовий внутрішній борг вітчизняних банків щороку зменшується – як короткостроковий, так і довгостроковий. Однак частка довго-

строкового валового внутрішнього боргу кожного року в кілька разів перевищує розмір короткострокового.

За III кв. 2016 р. короткостроковий внутрішній борг скоротився на 0,8 млрд дол. США і становив 3,3 млрд дол. США. Що стосується довгострокового боргу, він теж скоротився на 2,5 млрд дол. США і становив 6,2 млрд дол. США.

Більш точну картину заборгованості платоспроможних банків перед НБУ наведено в табл. 5.

Як бачимо з табл. 5, у більшості платоспроможних банків станом на 01.01.2017 р. заборгованість відсутня. Найбільші показники заборгованості зафіксовані в ПАТ КБ «Приватбанк». Однак даний показник у 2017 р. скоротився на 9032,54 млн грн і станом на 01.01.2017 р. становив 18046,69 млн грн. Загальний обсяг заборгованості на 1 січня 2017 р. становив 22,99 млрд грн, у тому числі за основною сумою, без нарахованих відсотків – 22,57 млрд грн.

З підсумками 2016 р. загальна заборгованість платоспроможних банків перед НБУ скоротилася на 27,9 млрд грн. Ті банки, які мають стабільні кредити, зменшили свою заборгованість перед НБУ, два банки – збільшили, а один – погасив її зовсім.

**Зобов'язання,
млрд грн**

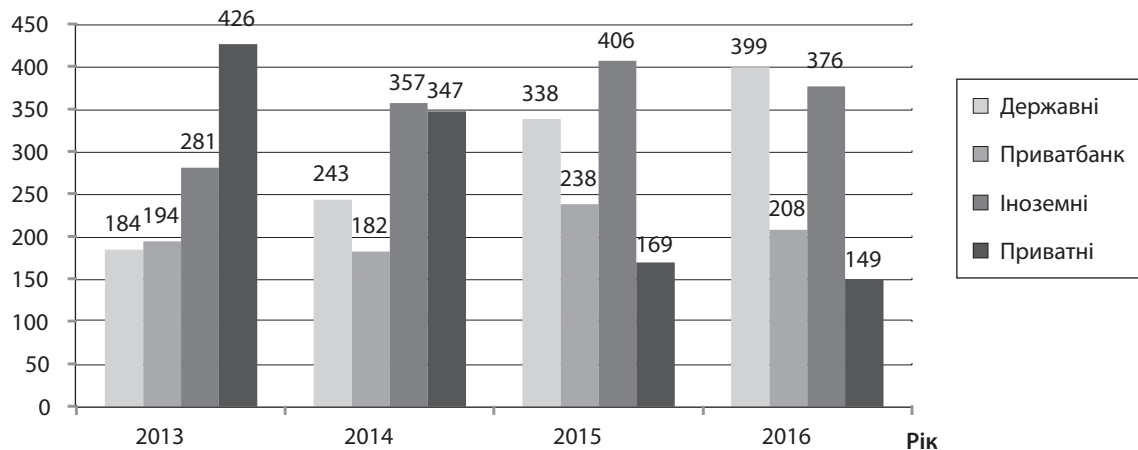

Рис. 1. Структура зобов'язань банківської системи України, млрд грн

Джерело: складено за [6].

**Борг,
млрд дол. США**

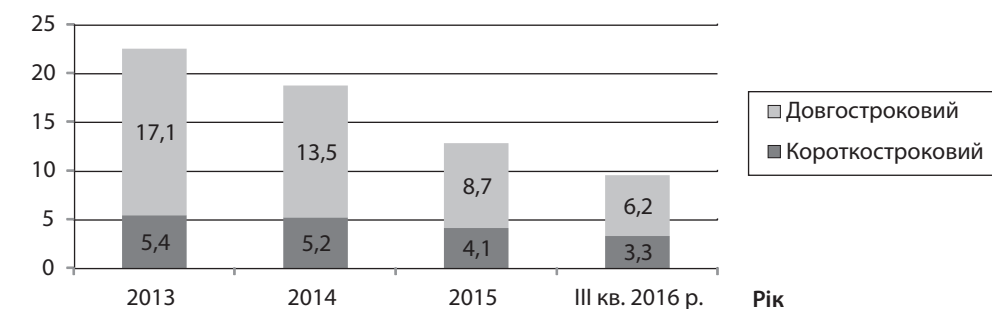

Рис. 2. Валовий внутрішній борг банків України, млрд дол. США

Джерело: складено за [6].

Динаміка заборгованості платоспроможних банків перед НБУ

Платоспроможні банки	Період		Зміна заборгованості за 2016 р., млн грн
	Заборгованість перед НБУ на 01.01.2016 р., млн грн	Заборгованість перед НБУ на 01.01.2017 р., млн грн	
АТ «Укресімбанк»	2979,78	0	-2 979,78
АТ «Ощадбанк»	14059,83	2559	-11500,83
ПАТ КБ «Приватбанк»	27 079,23	18046,69	-9032,54
ПАТ «Банк Кредит Дніпро»	357	0	-357
ПАТ «ПУМБ»	485,43	0	-485,43
АБ «Південний»	541,99	0	-541,99

Джерело: складено за [5].

Отже, проаналізувавши сучасний стан банківської системи України, можемо сказати, що довгий час вітчизняна банківська система працювала неефективно. І ця недосконалість та непрофесійність більшості вітчизняних банків з кожним роком зростала. Було очевидно, що рано чи пізно це призведе до обвалу всієї банківської системи. Саме політичні події в державі та фінансова криза 2014–2015 рр. стали вагомим поштовхом до цього, адже банки були першими, хто відчув негативний вплив усіх подій того часу.

Преш за все, надзвичайно велика кількість банків ліквідується. Так, протягом 2014–2016 рр. зі 180 банків залишилось 93 банка, і це ще не кінець, адже на сьогодні НБУ здійснює детальний аналіз активів та пасивів банків, які залишилися. І з найменшою сумнівною, деякі банки підпадуть під ліквідацію. Як бачимо, 40% банківської системи України припинило своє існування, а це, своєю чергою, величезні втрати для держави. Адже, станом на 2017 р. на ліквідацію банків із державного бюджету здійснено 50% видатків. Крім цього, мабуть, найбільшою подією у всій банківській системі України стала націоналізація наймасштабнішого банку ПАТ КБ «Приватбанк».

Однак, зважаючи на такий критичний стан вітчизняних банків, зауважимо, що перспективи розвитку банківської системи України є. Адже наша держава має для цього ключовий ресурс – масштабний інтелектуальний капітал, високий рівень інноваційно-інвестиційного розвитку, працюючих та освічених громадян.

ВИСНОВКИ

З кожним роком у державі суттєво зростає необхідність в ефективній та стабільній банківській системі, адже саме вона є найважливішим фактором успішного економічного розвитку країни. Крім цього, для побудови ринкового господарства в Україні важливо вдосконалити теоретичні основи функціонування та розвитку вітчизняної банківської системи.

Сьогоднішня банківська система являє собою масштабну та цілеспрямовану систему з великою кількістю різноманітних складових-мікросистем. Банківська система України має ряд характерних ознак, зокрема:

- ✦ регламентована процедура в розгляді певних питань та прийнятті рішень;

- ✦ невизначеність у реакції системи на вплив зовнішнього середовища;
- ✦ наявність великої кількості емітентів та учасників ринку банківських послуг, яким притаманні складні взаємозв'язки та динамічна поведінка.

Крім цього, вітчизняна банківська система відрізняється від банківських систем інших країн своїми особливостями: високий рівень розвитку банківських установ на відміну від підприємництва; недосконалий менеджмент та організаційна структура; низький рівень фінансової рівноваги та ефективності здійснення своїх завдань і функцій; тісний взаємозв'язок усіх складових системи; превалювання екстенсивних факторів у розвитку банківської системи.

Зуважимо, що значний вплив на розвиток та ефективне функціонування банківської системи має грошово-кредитна політика єдиного державного регулятора – Національного банку України. Сучасна грошово-кредитна політика НБУ потребує вдосконалення, оскільки здійснюється на низькому рівні. Тому для ефективного ведення своєї політики НБУ пропонується, в першу чергу, забезпечити стабільність на грошовому ринку, зміцнити національну валюту, а також стабілізувати процентні ставки шляхом рефінансування комерційних банків.

Варто зазначити, що участь держави в діяльності банків теж відіграє неабияку роль для ефективного та стабільного розвитку вітчизняної банківської системи. Але, зауважимо, що участь держави повинна бути не надмірною, тобто держава має лише допомагати, сприяти розвитку банківської діяльності в Україні, а не перешкоджати своїми діями, приймаючи недоцільні нормативно-законодавчі акти. Регулюючи банківську систему, держава повинна керуватися такими принципами: добровільності, ринковості, невтручання та конкурентності.

Виходячи з вищесказаного можемо зробити висновки, що для того, щоб національна банківська система ефективно розвивалася, необхідно: розробити якісне управління єдиним державним регулятором – НБУ; вдосконалити нормативно-правову базу та наблизити її до європейських стандартів; забезпечити фінансування банківських установ та підтримку з боку держави; покращити якість та конкурентоздатність банківських

установ; залучити додатковий акціонерний капітал; покращити систему внутрішнього контролю в банках; розширити спектр банківських послуг та інші.

Безумовно, це не всі, а лише найважливіші шляхи розвитку банківської системи України. Тому тільки комплексне виконання запропонованих шляхів дозволить підняти рівень роботи вітчизняних банків до рівня світових. А це, своєю чергою, підвищить економічний розвиток країни в цілому. ■

ЛІТЕРАТУРА

1. **Величко І. А.** Участь іноземного капіталу в банківській системі України. *Банківська справа*. 2016. № 7. С. 10–14.
2. **Вовчак О., Осадчий І.** Сучасні інструменти реструктуризації вітчизняної банківської системи. *Вісник НБУ*. 2014. № 12. С. 13–17.
3. **Дудченко В. Ю.** Етапи формування та сучасні проблеми розвитку банківської системи України. *Збірник наукових праць Сумського ДВНЗ «УАБСНБУ»*. 2014. Вип. 40. С. 99–108.
4. **Євенко Т. І.** Банківська система України: проблеми і перспективи розвитку. *Економіка*. 2016. № 6. С. 40–41.
5. Національний банк України. URL: <https://www.bank.gov.ua/control/uk/index>
6. Національне рейтингове агентство «Рюрік». Аналітичний огляд БСУ за результатами 2016 року. URL: http://rurik.com.ua/documents/research/bank_system_4_kv_2016.pdf
7. Основні показники діяльності банків. URL: <http://www.bank.gov.ua>

8. Показники банківської системи. URL: https://bank.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=34661442&cat_id=34798593

REFERENCES

- Dudchenko, V. Yu. "Etapy formuvannya ta suchasni problemy rozvytku bankivskoi systemy Ukrainy" [Stages of formation and modern problems of development of the banking system of Ukraine]. *Zbirnyk naukovykh prats Sumskoho DVNZ «UABSNU»*, no. 40 (2014): 99-108.
- Natsionalnyi bank Ukrainy. <https://www.bank.gov.ua/control/uk/index>
- "Natsionalne reitynhove ahentstvo «Riurik». Analychnyi ohliad BSU za rezultatamy 2016 roku" [National rating agency "Rurik". Analytical review of the BSU on the results of 2016]. http://rurik.com.ua/documents/research/bank_system_4_kv_2016.pdf
- "Osnovni pokaznyky diialnosti bankiv" [Basic indicators of banks activity]. <http://www.bank.gov.ua>
- "Pokaznyky bankivskoi systemy" [Indicators of the banking system]. https://bank.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=34661442&cat_id=34798593
- Velychko, I. A. "Uchast inozemnoho kapitalu v bankivskii systemi Ukrainy" [Participation of foreign capital in the banking system of Ukraine]. *Bankivska sprava*, no. 7 (2016): 10-14.
- Vovchak, O., and Osadchyi, I. "Suchasni instrumenty restrukturyzatsii vitchyzniano bankivskoi systemy" [Modern instruments for the restructuring of the domestic banking system]. *Visnyk NBU*, no. 12 (2014): 13-17.
- Yevenko, T. I. "Bankivska systema Ukrainy: problemy i perspektyvy rozvytku" [Banking system of Ukraine: problems and prospects of development]. *Ekonomika*, no. 6 (2016): 40-41.